

Qorti tal-Maġistrati (Malta)

RIK NRU 182/2019: GASANMAMO INSURANCE LIMITED (C3143) V. CARMELO CARUANA COMPANY LIMITED (C9616)

(CULPA AQUILIANA – DANNI – CONVENTION OF THE INTERNATIONAL CARRIAGE OF GOODS BY ROAD – IL-PROVA TAD-DANNU TISPETTA LIL MIN JALLEGA LI SOFRIH – ID-DANNEGGJAT GHANDU JKOLLU D-DRITT JIKKONSEGWIXXI RIZARCIMENT EFFETTIV LI JIRRIENTEGRA L-PATRIMONJU TIEGHU MINN KULL KONSEGWENZA EKONOMIKA TA' L-EVENT DANNUZ – GHALKEMM MIN ISOFRI D-DANNI GHANDU D-DOVER LI JIMINIMIZZAHOM, M'HUWIEX OBBLIGAT JITGHABBA B'PIZIJJET BIEX INAQQAS IL-HSARA – HUWA L-INTIMAT LI JRID JIPPROVA LI KIEN HEMM PASSI RAĠJONEVOLI LI SETA' JIEHU R-RIKORRENT SABIEX JIMMITIGA L-HSARAT LI JKUN SOFRA)

MAĠISTRAT: DR. VICTOR G. AXIAK

24 ta' April 2023

IL-QORTI,

wara li rat ir-rikors ta' GasanMamo Insurance Limited¹ (“ir-rikorrenti” jew “il-kumpanija rikorrenti”) intavolat fil-21 ta' Awwissu 2019 li permezz tiegħu talbet lil Carmelo Caruana Company Limited (“l-intimata” jew “il-kumpanija intimata”) sabiex tidher fid-data appuntata għas-smiegħ u tghid l-għaliex m'għandiex tiġi kkundannata li:

¹ Fol 1

Thallsu is-somma ta` €9,895.50 rappreżentanti ħsarat f`merkanzija li s-soċjetà intimata giet inkarigata biex tittrasporta mit-Turkija għal Malta f`Novembru 2018, liema merkanzija, wara li ngabret mingħand is-*supplier*, Ardic Elektrik SAN ta` Istanbul, Turkija giet danneggata fil-kors ta` trasport waqt li kienet għadha t-Turkija fejn giet meqjusa bħala *total loss* u għalhekk lanqas biss giet trasportata Malta. Illi s-soċjetà intimata hija għalhekk responsabbli għal dan it-teif. Illi s-soċjetà intimata interpellata biex tagħmel tajjeb għal dan it-telf baqgħet inadempjenti.

Bl-ispejjeż kontra s-soċjetà intimata u bl-interressi mid-data tal-preżentata ta` dan ir-rikors sad-data ta` pagament effettiv, liema soċjetà intimata hija minn issa ngunta għas-subizzjoni.

wara li rat ir-risposta tal-intimata² ppreżentata fis-27 ta' Settembru 2019 li permezz tagħha laqgħet għat-talbiet tar-rikorrenti kif ġej:

1. Illi t-talbiet tas-soċjeta` attrici huma nfondati fil-fatt u fid-Dritt u għandhom jigu michuda bl-ispejjeż kontra l-istess u dana stante illi is-soċjeta` esponenti ma kkawzat l-ebda danni hekk kif allegat mis-soċjeta` attrici;
2. Illi għaldaqstant isegwi illi t-talba tas-soċjeta` attrici għandha tigi michuda u dana stante il-fatt illi ma hemm l-ebda ammont ta' danni x'jigu likwidati a favur l-istess;
3. Salv eccezzjonijiet ulterjuri skond il-Ligi.

wara li semgħet ix-xhieda u qrat it-traskrizzjoni tat-testimonjanzi tagħhom,

wara li rat il-bqija tal-atti proċesswali inkluż numru ta' *affidavits* li ġew ippreżentati

wara li semgħet it-trattazzjoni finali magħmula:

- għan-nom tar-rikorrenti mill-Avukat Dr. Claudine Pace Zarb, u
- għan-nom tal-intimata mill-Avukat Dr. Cynthia Galea,

qed tagħti din is-

Sentenza

Sintezi tal-provi

1. Il-kawża tikkoncerna kumpens mitlub għal ħsarat f`merkanzija (ossia' konsenja ta' *cable trays*³) li l-intimata giet inkarigata minn Electrical Supplies and Services Limited⁴ ("**ESS**") biex tittrasporta EXW ossia' mill-*warehouse tas-supplier* Ardic

² Fol 7

³ Fol 86

⁴ Fol 81

- Elektrik San. Ve Tic.Ltd.Şti. ("**Ardic Elektrik**") ġewwa Istanbul, it-Turkija, għall-port fit-Turkija stess qabel ma kellha imbagħad tiġi ttrasportata lejn Malta bil-baħar ġewwa *groupage container* flimkien ma' merkanzija ta' klijenti oħra tal-intimata. Il-ġarr ġewwa t-Turkija sar minn kumpanija Torka (imqabba mill-intimata) bl-isem ta' Geodis Calberrson Bos Phorus Loj. A.Ş. ("**Geodis**").
2. Ġara illi fil-ġurnata tat-traġitt ġewwa t-Turkija, sewwasew fis-6 ta' Novembru 2018, wara li tgħabbiet il-merkanzija u f'xi hin qabel il-wasla fil-port, ġie skopert mit-trasportatur stess illi matul it-traġitt kienet waqgħet u infetħet merkanzija oħra ta' terzi konsistenti f'kolla bajda (*PVA Based Glue*) li *inter alia* spicċa kkontamina l-merkanzija ta' ESS. Ittiehdu u ġew esebiti ritratti li juru l-istat tal-merkanzija hekk kif saret l-iskoperta.⁵
 3. Il-kumpanija ESS talbet parir mis-*supplier* tagħha Ardıc Elektrik dwar jekk il-merkanzija kienetx għadha tajba għall-bejgħ peress illi din kienet intiża li tinbiegħ lil-klijenti tagħha bħala *stock* ġdid. Sadanittant rappreżentanta ta' ESS, **Dominique Bonnici**, baġtet lill-intimata sabiex tinformaha illi ESS kienet qed iżzommha responsabbli għad-danni li soffriet.⁶ Ardıc Elektrik min-naħa tagħha baġtet in-nies tagħha l-port, spezzjonat il-merkanzija u għamlet rapport fil-5 ta' Dicembru 2018⁷.
 4. Fir-rapport ġie indikat minn Ardıc Elektrik illi l-merkanzija kollha ġie affettwata mill-kimika b'mod illi kien hemm *corrosion*. B'hekk skond Ardıc Elektrik: "*Because of their interaction with chemical materials, they cannot be repaired and must be manufactured again*".
 5. ESS fethet *claim* mal-kumpanija tal-assigurazzjoni tagħha, ossia' l-kumpanija rikorrenti. Skond **John Galdes**, *Senior Manager* fil-*Claims Department* tar-rikorrenti:

"ahna f' dak l-istadju meta naraw li l-merkanzija hija stock ġdida ma tistax tinbiegħ u l-Ardıc ma kinex f' pozizzjoni li jibgħatuha u anke l-klijent tagħna ma kienx f' pozizzjoni li jaccetta l-istock f' dik il-kundizzjoni. Ahna accettajna l-claim. Accettajna li l-merkanzija tista' tiġi trattata bħala total loss claim u infatti hallasna l-ammont li kellna nhallsu skond kif kienet inxurjata l-merkanzija. L-ammont li hallasna kif qegħda diga prezentata fid- discharge and subrogation

⁵ Fol 21-31

⁶ Fol 89

⁷ Fol 32-43

form huwa nine eight nine five point five zero (9895.50). Disa' t' elef, tmien mija, hamsa u disghin ewro u hamsin centezmu."⁸

6. Fi Frar 2019 giet iffirmata d-*Discharge/Subrogation Form* li minnha jirriżulta illi r-rikorreni ħallset il-*claim* lill-assigurata tagħha fl-ammont ta' **€ 9,895.50** u b'hekk giet surrogata fid-drittijiet tagħha.⁹ Immedjatament ir-rikorreni daħlet f'kuntatt mal-kumpanija intimata u talbitha tħallasha l-ammont fuq indikat.¹⁰ Fid-29 ta' April 2019 intbagħet ukoll ittra legali f'dan is-sens.¹¹ Ċirca xahar wara, l-kumpanija tal-assigurazzjoni tat-trasportatur (Geodis), ossia' AXA Sigorta, bagħet lill-avukat tar-rikorreni illi hija kienet lesta tħallasha biss l-ammont ta' **€ 1,130.39**.¹² L-istess AXA Sigorta hejjiet rapport wara li bagħtet in-nies tagħha jispezzjonaw il-merkanzija li naturalment kienet tinkludi mhux biss dik li kellha tircievi l-ESS iżda ukoll merkanzija oħra li kienet ta' klijenti oħra tal-intimata. Fir-rapport tagħha datat 26 ta' Marzu 2019¹³ ingħad illi l-*cause of loss* kienet ir-*rough handling inside container, forklift operator's error*. Inoltre ingħad illi: "*it was determined that among the goods loaded in the container, 1 parcel of 35.06.91 HS coded PVA Based Glue Product leaked a White liquid (glue) and the container's floor was covered with this liquid (smudged).*" Inoltre ingħad illi: "*some goods and their pallets stored on the floor of the container were damaged due to glue leakage. Company representatives were informed that for a detailed examination, the container should be completely emptied and the goods must be sorted out.* Fir-rigward tal-merkanzija ta' ESS gie determinat illi t-talba ta' Ardic Elektrik ossia illi l-merkanzija kollha kienet giet iddannegġjata ma' kienetx raġjonevoli.
7. Għalhekk saret spezzjoni oħra fit-30 ta' Jannar 2019 fejn gie determinat minn AXA Sigorta illi: "*In the controls, it was determined that C profiles (41 x 41 x 6000 mm in size) stored at the bottom of the container were completely damaged by the leaked glue. However, there are no other goods that are damaged by the glue. In the correspondences with company representatives, it was stated that the goods are precise and susceptible and during their standby period at the port, rusting occurred on their surfaces and thus it would be unfavorable to utilize them.*" Madanakollu AXA

⁸ Fol 33B

⁹ Fol 32

¹⁰ Fol 61 *et. seq.*

¹¹ Fol 67

¹² Fol 64

¹³ Fol 115-125

Sigorta rrifjutat li jingħata kumpens oltre għal dawk il-merkanzija li kienu ġew direttament milquta mill-kolla li ntaxxet fil-*container* liema merkanzija kellha l-valur ta' € 1,549.80. Inltre skond AXA Sigorta l-merkanzija li sofriet ħsara kellha ukoll *salvage value* ta' € 260.38 liema ammont tnaqqas mill-valur tal-merkanzija flimkien ma' ammont ieħor bħala *deductible excess* għall-ammont totali ta' € **1.130.39.**

8. Ir-rikorrenti rrifjutat l-offerta u reġgħet ikkonsultat ma' Ardic Elektrik, is-*supplier* tal-merkanzija. Din min-naħa tagħha hejjiet rapport ieħor li baġħtitu lir-rikorrenti permezz ta' *email* fis-17 ta' Ġunju 2019. Fir-rapport¹⁴ ġew esebiti ritratti oħra illi juru illi apparti l-merkanzija li kienet stivata mal-art fil-*container*, il-kaxx li kien fihom il-merkanzija kienu ukoll mċappsa bil-kolla.

"SPILLED CHEMICAL MATERIAL:

Regarding to information we received, the spilled chemical material is mentioned by 3506.91.90.90.11 custom tariff code which is for Polyvinyl acetate based emulsions (for wood materials). If we consider them as Water base, always one of following reactions occurs:

- *Fast evaporaton of water:*

As the biggest portion of these materials is water, in such a case, water will evaporate fastly and this matter causes creating of water drops between our goods. One the most important problems in hot dip galvanizing materials is White Rust which occurs because of direct contact of water drops on goods. You can research about it in different references.

- *Absorbtion of water:*

As pictures shows, the cartons are messed with this chemical materials. Regarding to specification of this materials, their water starts being absorbed in cartons and it will make a moist atmosphere in cartons which causes creating of water drops between goods of that carton. As it was described before, this drops causes White Rust.

NOT SUITABLE STOCKING CONDITION:

As the pictures shows, not suitable stocking conditions and also moist and water drops created by vaporised or absorbed water of spilled chemical material, surely will cause

¹⁴ Fol 45-55

White Rust creation and also Red Rust and corrosion. Because they did not seperated or cleaned them when they were stocking them .

According to above descriptions, we cannot accept the claim of Insurance company because the report does not have a complete approach to what has happened and they have only considered what they see on our goods not what has happened because of this spilled chemical materials.”

9. Minkejja li saru numru ta' tentattivi oħra biex jintlaħaq kompromess l-partijiet ma waslux u għalhekk kellha tinfetaħ il-kawża odjerna.
10. Il-kwistjoni kollha għalhekk tirrisolvi ruħha mhux fuq ir-responsabilità o meno tal-akkadut, li minkejja dak indikat ir-risposta jidher li hemm qbil fuqu bejn il-partijiet¹⁵, iżda fuq il-kwantum tad-danni. Ir-rikorrenti tishaq illi l-ammont kollu li ħallset lill-assigurat tagħha huwa kumpens gust u għandu jiġi rizarċit lura lilha mill-intimata li aġixxiet b' mod negligenti fit-twettiq tal-obbligazzjonijiet tagħha. Min-naħa l-oħra l-intimata targumenta illi l-kumpanija rikorrenti kellha l-obbligu li timinimizza d-danni billi *inter alia* tahtar *surveyor independenti* sabiex jispezzjona l-ħsarat.
11. L-artikoli tal-liġi li huma applikabbli għall-każ li għandha quddiema l-Qorti huma dawk li jirrigwardaw id-delitti ossia l-*culpa aquiliana* li jinsabu fl-Artikolu 1029 *et seq.* tal-Kodiċi Ċivili (Kap. 16) fosthom:

1029. Kull ħsara li tiġri b'acċident jew b'forza maġġuri, ibatiha, fin-nuqqas ta' dispożizzjoni espressa tal-liġi li tghid il-kuntrarju, dak illi fuq il-persuna jew il-beni tiegħu tiġri l-ħsara.

1031. Iżda, kull wiehegħ iwiegeħ għall-ħsara li tiġri bi ħtija tiegħu.

1032. (1) Jitqies fi ħtija kull min bl-għemil tiegħu ma jużax il-prudenza, id-diligenza, u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja.

¹⁵ Mir-rapport esebit mill-intimata nnifisha a fol 115-125 jirriżulta illi: *“the damages occurred at Kumport Port Area as a result of the lack of attention of the forklift operator after the partial loading of various goods in the container”*

1033. Kull min, bil-*hsieb* jew mingħajr *hsieb* li jagħmel deni, għax ikun irid jew b'nuqqas ta' diligenza, ta' prudenza jew ta' *hsieb*, jagħmel jew jonqos li jagħmel xi haġa li biha jikser xi dmir impost mil-liġi, hu obbligat għall-*hlas* tal-*hsara* li tiġri minhabba f'hekk.

1045. (1) Il-*hsara* li l-persuna responsabbli għandha twieġeb għaliha, skont id-dispożizzjonijiet ta' qabel, hija t-telf effettiv li l-għemil tagħha jkun għieb direttament lill-parti li tbat i-*hsara*, l-ispejjeż li din il-parti setgħet kellha tagħmel minhabba l-*hsara*, it-telf tal-paga jew qligħ iehor attwali, u t-telf ta' qligħ li tbat i-*quddiem* minhabba inkapaċità għal dejjem, totali jew parzjali, li dak l-għemil seta' jgħib ...

12. **John Galdes**, *Senior Manager* fil-*Claims Department* tar-rikorrenti, in kontroezami¹⁶ kkonferma illi l-kumpanija tiegħu ma bagħtet lil hadd independenti biex jiċċekkja l-istat tal-merkanzija tal-klijent tagħha u ċaħad illi xi parti minnha kienet għadha tajba għall-użu:

“Ma naqblux li kien hemm merkanzija li kienet għadha tajba. Ir- raguni hija li s- supplier li huwa l- espert fil- kamp tal- prodott tiegħu stess ikkonferma li l- hsara hija kollha total loss. Apparti hekk meta kellna r- rapport tas- surveyer tal- insurance ta' Carmelo Caruana li beda jghid li kien hemm xi merkanzija li għadha tajba, dak ir- rapport ahna bghatnih lil Ardic u l- Ardic regghu kkonfermaw li ssir contamination anke jekk ma jkunx hemm hsara vizibli fuq it- trays xorta ssir evaporation ta' dik il- kolla, ta' dik il- kimika, allura l- oggett ma jstax jinbiegh lill- klijent bhala gdid. Jigifieri l- konsenja kienet bhala total loss. Nikkonferma li kienet total loss.”

13. Mistoqsi mill-Qorti jekk kienetx prassi tal-kumpanija illi meta jkollhom danni ta' din in-natura fejn l-merkanzija tkun qegħda barra minn Malta joqogħdux biss fuq ir-rapport tas-*supplier* huwa wieġeb kif ġej:

“John Galdes: Mhux dejjem l-istess Sur Magistrat.

Qorti: X' jiddetermina per ezempju f' dan il- kaz?

*John Galdes: Ehhe l- kaz u qisu d- dettal tal- kaz. U x' tip hu. Jigifieri per ezempju jekk ahna qeghdin nitrattaw fuq claim, per ezempju bhalissa qed nihhendilja claim ta' xi hadd li siefer u ha l- affarijiet personali tiegħu lejn pajjiz iehor. Meta wasal hemmhekk sab il-*hsarat*. F'*

¹⁶ Fol 106-108

dak il- kaz ahna qabbadna surveyor indipendenti biex jaghmel survey. Imma ovvjament dak il- kaz ma kienx stock. Ma kienx oggett gdid. Ma kienx xi haga li ha tmur fis- suq. Allura kien importanti li jkollna surveyor. U f' dan il- kaz tant kienet cara li l-oggett, l- ewwelnett dawn huma oggetti tal- elettriku, jgifieri ha jintuzaw ghal skopijiet tal- elettriku. U meta inti ghandek is- supplier li qed jghidlek isma' dan bl- ebda mod mhu ha nibghatu lura Malta biex imur fil- hwienet u jinbiegh lill- klijent. Tant kienet cara, tant ahna ma stajna naghmlu xejn izjed, anke kieku qabbadna surveyor m' ahnix se mmorru kontra dak li qed jghid is- supplier ta' dan ix- xoghol tal- elettriku. Allura f' dan il- kaz hassejna li ma kienx hemm ghalfejn. Imma biex nirrispondi d- domanda tieghek gieli jkun hemm kazijiet fejn inqabbdu u gieli jkun hemm kazijiet bhal dawn li tant ikunu cari fejn ma jkunx hemm bzonn.”¹⁷

14. Fil-ġurisprudenza tagħna nsibu s-segweni insenjamenti fir-rigward tal-materja in kwistjoni:

1. “L-Artikolu 1031 tal-Kodici Civili jippreciza li ‘kull wiehed iwiegeb għall-hsara li tigri bi htija tiegħu’. Din in-norma tal-ligi fil-kamp tar-**responsabilità` akwiljana** jew extra-kontrattwali tikkostitwixxi l-punt kardinali in subjecta materia, u tennuncja l-principju in virtú ta' liema l- lezjoni kagjonata lis-suggett tobbliga lill-awtur tal-lezjoni li jirrizarcixxi l-konsegwenzi negattivi, ossija d-danni, kompjuti bl-att tiegħu. Issa kif saput, il-fonti primarju tar- responsabilita` civili hi razzata fl-imgieba imputabbli għal dolo jew kulpa. Il-ligi civili tagħna ma tiddefinixxi il-kolpa civili fl-ghemil izda tagħmlu jikkonsisti fin-nuqqas ta' prudenza, nuqqas ta' diligenzau nuqqas ta' hsieb tal-bonus paterfamilias [Artikolu 1032 (1), Kodici Civili]...” **Michael D'Amato noe et. v. Filomena Spiteri et.** (PA, Ċit Nru 886/1993/2 PS, 03/10/2003)
2. “Intqal diversi drabi li biex tirrizulta responsabilita' għall-hsara, irid ikun hemm **ness ta' kawza u effett**, u dan in-ness irid jigi pruvat mill-vittma tal-hsara”. **Carmelo Farrugia et. v. Victor Conti** (PA, Ċit Nru 1060/1995/2 TM, 09/10/2003)
3. “Il-**prova tad-dannu tispetta lil min jalleqa li sofrih**. Jinkombi għalhekk lill-atturi f' dan l- kaz li jagħtu prova ta' l-effettiva ezistenza tad-dannu” – **Margaret Camilleri et. v. The Cargo Handling Co. Ltd** (PA, Ċit Nru 1560/1995/1 PS, 13/10/2004)
4. “Tibqa' dejjem, fil-fehma konsiderata ta' din il-Qorti, regola sana illi f' materja ta' rizarciment ta' danni, id-dannegjat għandu jkollu d-dritt jikkonsegwixxi **rizarciment**

¹⁷ Fol 108

effettiv li jirrientegra l-patrimonju tiegħu minn kull konsegwenza ekonomika ta' l-event dannuz. Li jfisser li dan l-istess rizarciment jista' jikkonsisti f'somma li tekwi para l-valur ta' l-utilitjiet mitlufa” – **Marco Buttigieg et. v. Rose Cini** (Qorti tal-Appell Inferjuri, App 21/1999/1 PS, 17/11/2004)

5. “Issa hu principju gwida regolanti materja ta' rizarciment ta' danni illi min isofri dannu **ghandu jigi re-integrat f' dak li jkun tilef** b' konsegwenza ta' l-event dannuz u mhux dak li jiehu vantagg meta dan ikun indebitu jew mhux misthoqq” - **Sylvia Degiorgio et. v. Massimiliano Da Crema** (PA, Ċit Nru 1560/1995/1 PS, 13/10/2004)
6. “... di regola d-danneggjat għandu d-dover li jagħmel dak kollu li hu ragjonevoli biex inaqqas il-hsara konsegwenti għall-fatt illecitu [Vol.XL.II.653] b' mod li jigi eskluż fil-kazijiet kongruwi, mir-risarciment ta' dik il-parti tad-danni dovuta għan-nuqqas tiegħu li jiehu dawk il-passi. Jibqa' pero' dejjem il-fatt illi huwa **ma huwiex obbligat jitqhabba b' pizijiet biex inaqqas il-hsara**” **Percius Car Hire Limited v. Richard Schembri** (Qorti tal-Appell Inferjuri, App Nru 616/2001/1 PS, 20/10/2003)
7. Fil-ġurisprudenza gie ċitat ukoll f'numru ta' drabi l-*Halsbury's Laws of England* fejn ingħad illi:

“The guiding principle of law in mitigation of losses is as follows. It is the duty of the plaintiff to take all reasonable steps to mitigate the loss he has sustained consequent upon the wrongful act in respect of which he sues, and he cannot claim as damages any sum which is due to his own neglect. The duty arises immediately a plaintiff realises that an interest of his has been injured by a breach of contract or a tort, and he is then bound to act, as best he may, not only in his own interests, but also in those of the defendant. He is, however, under no obligation to injure himself, his character, his business, or his property, to reduce the damages payable by the wrongdoer. He need not spend money to enable him minimize the damages, or embark on dubious litigation. The question what is reasonable for a plaintiff to do in mitigation of his damages is not a question of law, but one of fact in the circumstances of each particular case, the burden of proof being upon the defendant.”¹⁸

8. “...il-kwistjoni ta' x' inhu ragjonevoli li jagħmel id-danneggjat biex jimmitiga l-hsara hi kwistjoni ta' fatt li għandha tigi konsiderata fic-cirkostanzi ta' kull kaz partikolari, u **l-oneru**

¹⁸ Halsbury's Laws of England Vol. 11 page 289, 3rd Edition 1955

tal-prova f' dan ir-rigward specifiku jaqa' fuq il-konvenut – **Joseph Aquilina v. Emmanuele Schembri** (App. Ċiv. 24/01/1969)

15. Fil-każ in eżami kif ġa ngħad ma hemm l-ebda diżgwid fuq min kien jaħti għal akkadut għaliex kif ġie ammess mill-assicuratur tat-trasportatur, id-danni seħħew fil-port b'riżultat ta' nuqqas ta' attenzjoni mill-*forklift operator* meta kien qed jgħabbi l-merkanzija fil-*container*.

16. Kif ħa ngħad ukoll l-intimata targumenta illi r-rikorrenti kellha taħtar *surveyor independenti* sabiex tikkwantifika d-danni u mhux toqgħod fuq ir-rapport tas-*supplier*. Il-liġi però ma tobbligax lil min irid jistma d-danni sofferti minnu li qabel ma' jiftaħ kawża juża ta' bilfors is-servizzi ta' espert *ex parte* sabiex jagħmel dan. Il-qorti tqis illi iżjed minn xejn din hija kwistjoni ta' kredibilita' tal-provi u xhieda mressqa u għalkemm rapport ta' persuna espert u "independenti" jista' jgħin isaħħah l-affidabilita' tal-*assessment* tad-danni mitluba madanakollu dan mhuwiex *sine qua non*. Il-Qorti filfatt fehmet ir-raġuni 'l għala r-rikorrenti ma bagħtitx *surveyor* ġewwa t-Turkija sabiex jagħmel *survey* appożitu u dan għaliex kif spjega John Galdes fiċ-ċirkustanzi fejn si tratta ta' **merkanzija ġdida li kellha tinbiegħ f'kundizzjoni pristina lill-klijent**, kien importanti illi joqogħdu fuq l-opinjoni tal-iktar persuni li jifhmu fuq il-prodott in kwistjoni, ossia' s-*supplier* li jimmanifaturahom. Malli Ardic Elektrik infurmat lir-rikorrenti illi l-merkanzija **kollha** kienet ġiet kompromessa, kemm għaliex kien hemm parti minnha li ġiet ikkontaminata direttament mill-kolla u kemm għaliex il-bqija sfaw suxxettibbli għal dak li jissejjaħ *White Rust* (minħabba li l-kaxxi li fihom kien hemm il-merkanzija kienu ukoll ġew ikkontaminati bil-kolla b'dan illi beda jiġi assorbit l-ilma fl-ambjent intern tal-kaxex), ir-rikorrenti rat illi ma kienx jagħmel sens illi tiskarta l-opinjoni tas-*supplier* u għalhekk ħallset l-*invoice value* tal-merkanzija kollha sabiex din tinxtara mill-ġdid.

17. Min-naħa l-oħra l-Qorti ma tqisx realistika l-valutazzjoni magħmulha minn AXA Sigorta peress illi jidher ċar illi din skartat kompletament il-kwistjoni sollevata mis-*supplier* illi l-merkanzija spiċċat sofriet ħsarat mhux biss fil-mument illi l-kolla inxterdet mal-art (u laqtet direttament parti minnha) iżda ukoll fis-siegħat u granet sussegwenti meta minħabba l-istess kolla li nxterdet fuq il-kaxex ġie kkrejat ambjent umduż b'mod illi ta lok għal *corrosion* fuq dawn il-*cable trays* li kienu ppakkjati. Lanqas ma taqbel il-Qorti illi r-rikorrenti kienet tenuta taċċetta li titnaqqas is-*salvage value* tal-merkanzija iżjed u iżjed meta l-intimata kienet ġiet infurmata minn

qabel¹⁹ illi l-merkanzija kienet ser tiġi mormija u ma saret l-ebda talba mill-intimata sabiex din tingħata lilha għal kwalunkwe *salvage value* li jista' jkollha.

18. Il-Qorti tista' tapprezza dak li qalet l-avukat difensur tal-intimata fit-trattazzjoni finali tagħha u cioè illi Ardic Elektrik kellha interess illi tgħolli kemm tista' l-istima tad-danni sabiex jiġu ordnati mill-ġdid u tagħmel iżjed bejgħ. Però kif ġa qalet il-Qorti din hija kwistjoni li ttrissolvi ruħha fil-kredibilita' tal-provi miġjuba quddiemha u l-Qorti ma tarax illi hemm xi haġa x'tiċċensura fir-rapporti mhejjija mis-*supplier* jew li dawn jikkontjenu konkluzjonijiet improbabbli jew ambigwi. Fuq kollox, AXA Sigorta ukoll kellha interess fl-*assessment* tad-danni u dan billi bħala l-assiguratur tat-trasportatur kien naturalment jaqbilha li timinimizza kemm tista' d-danni li kellha tagħmel tajjeb għalihom hi.
19. Fuq kollox, fuq l-iskorta tal-ġurisprudenza fuq imsemmija, m'huwiex raġjonevoli illi wieheġ jistenna li l-kumpanija assicurata, ossia ESS Limited, taċċetta merkanzija li tkun fi stat ta' bejgħ diskutibbli b'riperkussjonijiet mhux biss ekonomiċi iżda anke possibbilment ta' danni għar-reputazzjoni tagħha. Sewwa għamlet għalhekk din il-kumpanija illi tikkonsegwixxi riżarċiment mir-rikorrenti li jirrientegra l-patrimonju tagħha minn kull konsegwenza ekonomika tal-event dannuż.
20. Il-Qorti tikkunsidra ukoll illi r-relazzjoni bejn ESS Limited u l-kumpanija intimata kienet sugġetta għad-disposizzjonijiet tal-Konvenzjoni dwar il-Kuntratt għall-Ġarr Stradali Internazzjonali ta' Merkanzija tal-1956 ("il-Konvenzjoni") peress illi ai termini tal-Artiklu 1.1 tagħha: **"the carriage of goods by road in vehicles for reward, when the place of taking over of the goods and the place designated for delivery, as specified in the contract, are situated in two different countries, of which at least one is a Contracting country"**. Din il-Konvenzjoni giet ratifikata mill-Gvern Malti u b'effett mill-20 ta' Marzu, 2008 u bdiet tagħmel parti mill-liġi Maltija taħt il-Kap. 486 tal-Liġijiet ta' Malta. Il-Konvenzjoni tapplika minkejja illi fil-provi ma gietx esebita il-*consignment note* tat-traġitt in kwistjoni²⁰. Filfatt skond l-Art. 4 tal-Konvenzjoni: **"The absence, irregularity or loss of the consignment note shall not affect the existence or the validity of the contract of carriage which shall remain subject to the provisions of this Convention."**

¹⁹ Fol 70

²⁰ Għalkemm issir riferenza għall-*consignment note* fil-korrispondenza bejn ESS Limited u l-kumpanija intimata din baqgħet ma giet qatt esebita fl-atti.

21. Issa skond l-Artiklu 3 tal-Konvenzjoni: **the carrier shall be responsible for the acts and omissions of his agents and servants and of any other persons of whose services he makes use for the performance of the carriage, when such agents, servants or other persons are acting within the scope of their employment, as if such acts or omissions were his own.** Dan ifisser għalhekk illi l-kumpanija intimata, bħala l-*carrier*, kienet ukoll responsabbli għall-atti negligenti li setgħu gew kommessi minn Geodis (ossia' l-kumpanija li garret il-merkanzija fit-triq) jew minn persuni mqabbda minnha.
22. B'mod pertinenti għal din il-kawża, l-Artiklu 17.1 tal-Konvenzjoni jipprovdi illi: **“The carrier shall be liable for the total or partial loss of the goods and for damage thereto occurring between the time when he takes over the goods and the time of delivery, as well as for any delay in delivery”.** Jeżistu però ċertu ċirkustanzi, regolati mill-Art. 17.2 sa' Art. 17.5 li jekk jiġu ppruvati, jistgħu jillimitaw jew jeliminaw ir-responsabilità tal-carrier għad-danni:
- “17.2. The carrier shall, however, be relieved of liability if the loss, damage or delay was caused by the wrongful act or neglect of the claimant, by the instructions of the claimant given otherwise than as the result of a wrongful act or neglect on the part of the carrier, by inherent vice of the goods or through circumstances which the carrier could not avoid and the consequences of which he was unable to prevent.**
- 3. The carrier shall not be relieved of liability by reason of the defective condition of the vehicle used by him in order to perform the carriage, or by reason of the wrongful act or neglect of the person from whom he may have hired the vehicle or of the agents or servants of the latter.**
- 4. Subject to article 18, paragraphs 2 to 5, the carrier shall be relieved of liability when the loss or damage arises from the special risks inherent in one more of the following circumstances:**
- (a) use of open unsheeted vehicles, when their use has been expressly agreed and specified in the consignment note;**
- (b) the lack of, or defective condition of packing in the case of goods which, by their nature, are liable to wastage or to be damaged when not packed or when not properly packed;**

(c) handling, loading, stowage or unloading of the goods by the sender, the consignee or person acting on behalf of the sender or the consignee;

(d) the nature of certain kinds of goods which particularly exposes them to total or partial loss or to damage, especially through breakage, rust, decay, desiccation, leakage, normal wastage, or the action of moth or vermin;

(e) insufficiency or inadequacy of marks or numbers on the packages;

(f) the carriage of livestock.”

23. Skond l-Art. 18.1 tal-Konvenzjoni l-oneru huwa fuq il-*carrier* li jipprova illi għandha tiġi applikata xi waħda jew iżjed miċ-ċirkustanzi fuq imsemmija illi jillimitaw ir-responsabilità tiegħu għad-danni. Fil-kawża in eżami għad li fir-risposta tagħha ċaħdet kwalsiasi tort għad-danni in kwistjoni, mill-provi mressqa anke minnha stess ma sar l-ebda tentattiv mill-kumpanija intimata sabiex teżumi ruħha mir-responsabilità tagħha għall-avveniment dannuż. Għalhekk ftit li xejn jista' jingħad iżjed fuq dan il-punt oltre milli ġie ppruvat b'mod sodisfaċenti lill-Qorti r-responsabilità ta' min ikkawża d-danni u kif ukoll in-ness bejn il-kawża u l-effett tagħha.

24. Fir-rigward tal-kwantum tad-danni, l-Konvenzjoni tistabbilixxi illi fl-Artiklu 25 illi:

25.1. In case of damage, the carrier shall be liable for the amount by which the goods have diminished in value, calculated by reference to the value of the goods fixed in accordance with article 23, paragraphs 1, 2 and 4.

25.2 The compensation may not, however, exceed:

(a) If the whole consignment has been damaged, the amount payable in the case of total loss;

(b) If part only of the consignment has been damaged, the amount payable in the case of loss of the part affected

25. L-artikoli relattivi tal-Artiklu 23 li ssir riferenza għalihom huma s-segwent:

23.1. When, under the provisions of this Convention, a carrier is liable for compensation in respect of total or partial loss of goods, such compensation shall be

calculated by reference to the value of the goods at the place and time at which they were accepted for carriage.

23.2. The value of the goods shall be fixed according to the commodity exchange price or, if there is no such price, according to the current market price or, if there is no commodity exchange price or current market price, by reference to normal value of goods of the same kind and quality.

23.4. In addition, the carriage charges, Customs duties and other charges incurred in respect of the carriage of the goods shall be refunded in full in case of total loss and in proportion to the loss sustained in case of partial loss, but no further damage shall be payable.

26. Fil-proċess ma giet esebita l-ebda CMR Note illi tista' tindika kif giet indikat il-valur tal-merkanzija u mill-provi ma' jidhirx li jeżisti xi *commodity exchange price* jew xi *current market price* għall-merkanzija in kwistjoni. Lanqas ma' nġiebet xi prova tan-normal value of goods of the same kind and quality. Fin-nuqqas ta' dan, il-Qorti għalhekk ser tgħaddi biex tqis il-valur tal-merkanzija fuq il-prezz skond kif jidher fil-fattura a fol 20, ossia' € 9,105. Din il-prassi (i.e. li tittiehed l-*invoice value* tal-merkanzija) tidher li giet ukoll aċċettata f'diversi pajjiżi firmatarji tal-Konvenzjoni.
27. Mill-*payment/subrogation form* jidher illi l-kumpanija rikorrenti ħallset is-somma ta' € 9,895.50 bħala kumpens lill-assigurata tagħha ESS Limited, ossia s-somma li skond John Galdes kienet tirappreżenta l-*insurable value* tal-merkanzija. Madanakollu ma tressqet **l-ebda prova** fil-proċess li jispjega din id-diskrepanza (i.e. bejn l-*invoice value* tal-merkanzija u l-ammont rizarċit lill-kumpanija assicurata) u fil-mankanza ta' din il-prova l-Qorti ma tistax taċċetta illi tali diskrepanza għandha tagħmel tajjeb għaliha l-kumpanija intimata. Lanqas ma tressqu provi ta' xi spejjeż oħra bħal *customs duties* jew spejjeż ta' traġitti żejda, liema spejjeż kienu altrimenti jistgħu jiġu meqjusa mill-Qorti bħala parti mill-kumpens dovut ai termini tal-Art. 23.4 tal-Konvenzjoni.
28. Finalment fir-rigward tal-imghaxijiet mitluba l-Qorti tagħmel riferenza għall-Artikolu 27.1 tal-Konvenzjoni li jipprovdi illi:

27.1. The claimant shall be entitled to claim interest on compensation payable. Such interest, calculated at five per centum per annum, shall accrue from the date on which the claim was sent in writing to the carrier or, if no such claim has been made, from the date on which legal proceedings were instituted.

L-ewwel darba li nbaġġtet *claim* bil-miktub lill-intimata għall-ammont pretiż kien fis-7 ta' Frar 2019²¹. Madanakollu t-talba fir-rikors promotur kienet dik illi l-imgħax jibda jidekorri mid-data tal-ftuħ tal-kawża, ossia mill-21 ta' Awwissu 2019 u għalhekk il-Qorti sejra tqis din id-data bħala l-gurnata meta bdew jiskattaw l-imgħaxijiet br-rata ta' ħamsa fil-mija fis-sena.

Deċiżjoni

29. Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti filwaqt li tiċhad l-eċċezzjonijiet tal-kumpanija intimata tipprovdi għat-talbiet tal-kumpanija rikorrenti billi:

- 1. tiddikjara illi l-kumpanija intimata hija debitrice tal-kumpanija rikorrenti fis-somma ta' disat elef mija u ħames euro (€ 9,105) rappreżentanti danni sofferti konsistenti f'riżarciment li għamlet lill-assigurata tagħha wara li din sofriet ħsarat f'merkanzija li ordnat mit-Turkija f'Novembru 2018 waqt il-garr tagħha fit-triq, għal liema ħsarat kienet responsabbli unikament il-kumpanija intimata,**
- 2. tordna lill-kumpanija intimata tħallas dan l-ammont lill-kumpanija rikorrenti flimkien mal-imgħax fuq l-ammont imsemmi dekoribbli mid-data tal-preżentata tal-kawża sad-data tal-effettiv pagament bir-rata ta' ħamsa fil-mija (5%) fis-sena.**

Fir-rigward tal-ispejjeż, dawn għandhom jiġu ssopportati, kwantu għal 92% tal-ammont totali mill-kumpanija intimata u kwantu għal 8% mill-kumpanija rikorrenti.

V.G. Axiak
Maġistrat

Y.M. Pace
Dep. Registratur

²¹ Fol 61